

vėse. Statybos meistras Johnas Freeburnas ir jo komanda pastatė man namą.

Kaimynai – visi Donnanai, Jasmine ir Johnas Thorpe'ai, Marie ir Billy Furgusonai, Alexas McColmas – Glenhilyje mielai mane priėmė.

Alanas Wilkinsonas, Tessa West, Adamas, Fredas, Jockas ir Thomas Maitlandai – visi prisidėjo plušėdami prie mano namo Dirnimau; Willas Andersonas buvo ne tik nepamainomas pagalbininkas, bet ir įkvėpimo šaltinis.

Mildred ir Adamas Lee, Rosas Huntas, Stella ir Philipas Thomasai, Alanas Greenas, Sabine Butzlaff, Fordas Hicksonas ir Willas Andersonas, Sebastianas Sandysas, Jane Havell, Peteris Daly, Sue Dowell, Peteris Magee, Harriett Gilbert ir a. a. Trevoras Richardsonas – tai žmonės, kuriems turiu visokeriopai padėkoti.

Ir galiausiai dėkoju Frippy Fyfe, Jamie'ui Maitlandui, Robertui Maitlandui ir Maggie Lawrence (savo broliams ir sesėms) už dosnumą, toli lenkiantį įprastas normas.

I

Augimas triukšmingame
pasaulyje

Ankstus rytas. Kupinas nepaprasto švytėjimo, – be to, neįprasta, kad taip aukštai kalvose beveik nėra vėjo. Kone tobulai tylu, retkarčiais sučirpsi maži paukštukai, neseniai kimiai karkdamos pro šalį praplasnojo dvi varnos. Šiandien pirmoji spalio diena, tad kuolingos ir jūrinės šarkos patraukė žemyn į pajūrį. Netrukus pasigirs dar vienas garsas – kitu slėnio pakraščiu pratrinksės dviejų vagonų traukinukas, važinėjantis tarp Glazgo ir Stranraro, galiu išgirsti ir dar kai ką – apžiūrėjęs avis, besiganančias ant kalvos už mano namo, pro šalį savo keturračiu gali praburgzti Neilas; jei važiuos pro šalį, man pamos, ir aš atsiliepdama pamosiu jam. Tarytum viskas.

Sėdžiu ant savo namelio slenksčio su kavos puodeliu rankoje, žvelgiu žemyn į slėnį, į savo išskirtinį peizažą, kuriame ničnieko nėra. Nuostabu. Žinia, Virginia Woolf mokė, kad kiekvienai rašytojai reikia savo kambario. Mano galva, ji nė pusiau nebuvo teisi. Man reikia savo viržynės. Arba, kaip atvykusi apžiūrėti mano naujausios beprotystės leptelėjo viena įpykusi, bet, matyt, jautri draugė, „Sara, taip gali tik tu: dvidešimt mylių aplinkui – visiškai nieko!“

Lig šiol gyvenau labai triukšmingai.

Tiesą sakant, mes visi gyvename labai triukšmingai. „Akustinė tarša“ ekologų darbotvarkėje įsitvirtino beveik taip pat nepajudinamai, kaip ir visų kitų rūšių tarša, kelianti grėsmę mūsų gerovei ir saugumui. Bet kiekvienam, besiskundžiančiam per Karališkųjų oro pajėgų pratybas žemai skraidančiais lėktuvais, viešose vietose nepaliamajai skambančia muzika, nepakenčiamai triukšmingais kaimynais ir įkaušusių piliečių peštynėmis gatvėse, paprieštaraus šimtai kitų: jie įsitikinę negalintys gyventi be mobiliųjų telefonų, be perstojo į aplinką, namus ir ausis plūstančių garsų, jie jaučiasi nejaukiai ar išsigąsta, jei tenka susidurti su tikra tylą. „Bendravimas“ (kuris visada reiškia kalbėjimą) yra „gerų santykių“ *sine qua non*. „Vienas“ ir „vienišas“ tapo beveik sinonimais, bet turbūt dar blogiau, kad žodžių „tylus“ ir „nuobodus“ prasmės irgi artėja viena prie kitos. Vaikai slepiasi už triukšmo sienos, už televizorių ir kompiuterių savo kambariuose, traukiniuose vagonai rūkantiems virto „tylos zonomis“, bet net juose žmonės sėdi klausydamiesi muzikos per ausines.

Visi įsivaizduojame, kad norime ramybės ir tylos, kad vertiname privatumą, kad būdamas vienas tyloje žmogus yra lyg ir „tikresnis“ nei minioje, bet retai ieškome progų pasidžiaugti vienuma. Viena vertus, romantizuojame tylą, antra vertus, ji mus baugina, atrodo pavojinga mūsų psichikos sveikatai, kelia grėsmę mūsų laisvėms, tad jos bet kokia kaina reikia vengti.

Mano gyvenimas taip pat buvo triukšmingas, gal net triukšmingesnis dėl tam tikros ypatingos priežasties.

Keistai sutapus aplinkybėms, dėl socialinės klasės, istorijos ir tėvų asmeninio pasirinkimo mano vaikystė buvo neįprastai triukšminga. Gimiau 1950 metais, buvau antras vaikas ir vyriausia mergaitė šešių vaikų šeimoje; pirmieji penki gimėme per šešerius su puse metų. Paklausta, kodėl susilaukė tiek daug vaikų, mama atsakydavo, kad myli mažylius, bet tėvas aiškino visai kitaip: „Keturi teniso dvejetai, du bridžo stalai ir škotiškas rilis tavo paties namuose.“ Augome Londone ir didžiuliame ankstyvojo Viktorijos laikotarpio name (tėvo vaikystės namuose) pietvakarių Škotijoje. Tėvai vienas kitą nepaprastai mylėjo. Manau, jie mylėjo ir mus, nors gal labiau visus kartu, o ne po vieną. Itin mėgo bendrauti, ir namuose nuolat būdavo pilna ne tik mūsų visų, bet ir tėvų bei mūsų draugų, kurį laiką su mumis gyveno mamos tėvas, turėjome auklę, paskui guvernantę. Tais laikais tikriausiai buvo neįprasta, kad tėvai taip tiesiogiai ėmėsi tėvystės; mūsų vaikystės anaipol nepavadinsi „matoma, bet negirdima“, praleista vaikų kambary. Buvome atvirai skatinami aiškiai reikšti mintis, ginčytis, šmaikštauti ir visus autoritetus, išskyrus tėvus, vertinti šiek tiek niekinamai. Dabar baisiuosi prisiminusi, kaip žodžiais erzindavome vienas kitą, o tėvai ne tik tai leisdavo, bet ir patys prisidėdavo: primityvus stačiokiškumas nebuvo skatinamas, bet įmantrios žodžių kautynės, priverčiančios apsiašaroti, trunkyti durimis, griebtis rėkšmingų grumtynių ir audringų, išties šiuokš-

čių žaidimų, buvo leidžiamas. (Iš tų dalykų neišaugama – mano sūnaus draugė pasakojo, kad pirmasis susitikimas su mumis visais kartu buvo viena iš baisiausių patirčių jos gyvenime – jai į galvą neatėjo, kad žmonės gali taip garsiai kalbėti, ginčytis, būti tokie šiurkštūs ir galiausiai gerokai neapsikumščiuoti.) Buvome be galo judrūs ir vieningi, savistaba, vienuma, tylą ar bet koks pasitraukimas iš bandos buvo neleistini. Tačiau toje magiškoje mums sukurtoje erdvėje buvo suteikta didžiulė fizinė laisvė – žaisti, klajoti, peštis ir ieškoti nuotykių.

Visa tai labiausiai pasiteisino, kai buvome gana maži. 1968 metais, kai visi šalies laikraščiai skundėsi piktinamu paauglių elgesiu, mano tėvai augino tokius penkis. Žvelgdama į praeitį manau, kad tėvams buvo šiek tiek baugu. Nesu tikra, ko jie tikėjosi. Jei skatini vaikus nepaisyti autoritetų, galiausiai jie supras, kad ir pats nesi „autoritetas“, ir ims nepaisyti tavęs. Su mažesniais vaikais tėvams sekėsi geriau, bet mūsų paauglystė buvo gana traumuojanti ir labai triukšminga.

Būta ir puikių akimirų. Vienas tėvų bruožas, kurį nelengva įterpti į šią charakteristiką, buvo jų nepaprastas išprusimas ir dalyvavimas politikoje. Labai aiškiai prisimenu, pavyzdžiui, 1962 metų Karibų krizę, nes vienas artimiausių tėvų draugų buvo JAV laivyno admirolas. Jis viešėjo pas mus, puikią saulėtą dieną iškylavome Kembriidže, ir bevaikštinėjant Bakso parke prieš mus išdygo jaunutėlis Jungtinių Valstijų ambasados darbuotojas. Jis ieškojo būtent dėdės Hario – šiam tučiuojau reikėjo

skristi namo *ginti savo šalies nuo komunizmo*. Kitais metais sužinojau apie Profumo skandalą, nors kai kurie faktai ir buvo nutylėti. Tada tėvai susiginčijo, – taip nutikdavo rečiau, nes dėl vaikų išdaigų jie paprastai puikiausiai sutarėdavo. Tėvas mane išmokė apie šį skandalą sukurtą kandų eilėraštką ir padarėsinio padeklamuoti jį savo draugų konservatorių, Butlerio šalininkų (tarp jų būta ir garsių asmenybių), kokteilių vakarėlyje. Satyrinis eilėraštis gana tiksliai atspindėjo jo paties politines pažiūras.

Gyveno kadais mergina, vardu Kristina

Ji pavertė laužu partinę mašiną.

Ne taip jau blogai

Gulėti nuogai,

Bet Rūmuos meluot – ištvirkimas.

Įdomu, kad tėvai ginčijosi ne dėl šių eilučių turinio, bet dėl to, jog tėvas skatino mane „pasirodyti“. Lig šiol manyje kirba klausimas, ko galų gale juodu tikėjosi, ypač iš savo mergaičių. Augini jas nevaržomas ir spalvingas, o paskui stebiesi ir net pyksti, kad jos stebuklingai netampa „damomis“. Bent man tai atrodė keistas aukštuo-menės papročių ir intelektinių siekių mišinys. Po kelerių metų įvykęs nutikimas puikiai ir trunkiai pademonstravo painias tėvo pažiūras. 1973 metais buvau beveik privers-tinai išvaryta iš Bendruomenių Rūmų, nes sužlugdžiau diskusiją dėl vieno parlamentaro siūlomo Lygių galimybių įstatymo. Tuo metu laukiausi. Laikraštis *The Times*

(aišku, mano tėvų mėgstamas dienraštis) šį pranešimą išspausdino pirmame puslapyje, paminėdamas ir mano pavardę. Nerimavau, kaip tėvai reaguos. Mamą pribloškė, kad taip pasielgiau *būdama nėščia*, bet tėvas buvo visiškai patenkintas. Ne dėl to, kad pritarė tokiems poelgiams ar labai entuziastingai palaikė lygias galimybes, bet todėl, kad asmuo, atsakingas už „tvarką Rūmuose“, buvo jo senas draugas, kurį vis dėlto jis laikė pamaiva ir pasipūtėliu. Tėvą labai pralinksmino tai, kad pridariau keblumų jo draugui ir šiam teko tvarkytis su „vienu iš mūsų“, žmogumi, kurį jis asmeniškai pažinojo. Žinoma, gali būti, kad jį žavėjo ir mano drąsa, nors būdas, kurį pasirinkau jai išreikšti, nebuvo prie širdies.

Mes neišvengiamai buvome išsiųsti į internatines mokyklas; deja, broliai ten pakliuvo septynerių ar aštuonerių, sesės ir aš – truputį vyresnės. Esu visiškai pasirengusi pripažinti, kad galbūt yra vaikų, kuriems uždaros privilegijuotos mokyklos ir senoji internatinė sistema visiškai tinka, ir kad yra tokių beviltiškų namų, jog internatas suteikia palengvėjimą ar net džiaugsmą, bet man ligi šiol atrodo, jog tai viena iš labai nedaugelio įstaigų, kurios kenkia tiek asmenims, kuriems „tenka garbė“ jose gyventi, tiek mūsų visuomenei apskritai. Tačiau čia dabar tenoriu pabrėžti, kad visos tos bendruomenės normos neleido niekam nė trupučio pabūti tyloje ar vienumoje, nebent būtų nubausta – dviejų šimtų merginų neišvengiamai keliamą nesiliaujantį šurmulį dar sustiprindavo tušti koridoriai ir pernelęgi dideli kambariai. Mane toji šurkšti pa-

tirtis žeidė, ją sunkino dar ir tai, kad tėvų pasaulyje buvo privalu mėgautis moksleiviškais metais, antraip neabejotinai būtų nevisavertis žmogus – privalėjai būti „visuomeniškas“, „išsvermingai pakelti likimo staigmenas“ ir mėgti komandinę dvasią. Jei jautiesi apgailėtinas ir menkesnis už kitus, jokių būdu to *neatskleisk* tėvams, nes jie mano, kad taip jausdamasis iš tiesų įrodai esąs apgailėtinas ir nevisavertis.

Tikriausiai ant kortos buvo pastatyta per daug, tikriausiai jie per daug didžiavosi mumis. Namiškiai iš mūsų tikėjosi, kad pateksime į Kembridžą ir mėvėsime ilgas baltas pirštines, ryšėsime šilkinę škotišką languotą juostą, segėsime mirusios močiutės perlus ir šoksime Hailando pokyliuose. Iš manęs tikėtasi, kad turėsiu savo politines pažiūras, *bet* jos bus tokios pačios kaip tėvų. Turėjome būti socialūs, veiklūs ir šmaikštūs, *bet* kartu ir stropūs, darbštūs ir romūs. Norėta, kad būtume visuomeniški, mėgstami ir keistai paprasti. Mokykloje buvo siekiama, kad taptume išsilavinusios, nepriklausomos, kupinos pasitikėjimo ir visiškai tyros. Šeštadienių rytais turėjome klūpoti aktų salėje, kad mokytojos galėtų apeiti eiles ir įsitikinti, ar visų sijonukai tikrai siekia grindis. Man vis dar neaišku, tikrai, dėl ko taip buvo baiminamasi trumpų sijonėlių. Visa tai darėsi sunkiai pakenčiama ir labai rėksminga.

1968 metais ištrūkau. Tada metai prieš stojamuosius dar nebuvo paversti įvesdinimo į vidurinę klasę ritualu. Jei baigęs A lygį likdavai mokykloje ruošti stojamiesiems egzaminams į tuomet dar savarankiškus Oksfordą

ir Kembridžą, mokyklą baigdavai prieš Kalėdas ir iki kitų metų spalio neišvengiamai atsirasdavo laisvo laiko tarpas. Tėvas šį tarpą užpildė išsiųsdamas mus į pasirinktus sveitimus žemynus ir leisdamas tvarkytis patiems. Tikriausiai pirmą kartą gyvenime pasijutau savarankiška ir už save atsakinga, turėjo įvykti proveržis. Mano sijonai buvo įspūdingai trumpesni, nei Amerika buvo regėjusi (hipiai, kontrkultūra, protestų politika ir feminizmas gal ir atkeliaavo iš Jungtinių Valstijų, bet mini sijonėliai buvo grynai britiški), mano tartis ne taip greitai išduodavo mano socialinę kilmę, bet iš tiesų lūžis neįvyko. Tiesiog šešis mėnesius praleidau kaip žmogus, netinkamu laiku atsidūręs netinkamoje vietoje. Iš Vašingtono išvykau dieną prieš nušaunant Martiną Lutherį Kingą ir Los Andžele atsidūriau praėjus savaitei po pasikėsینimo į Bobby Kennedy. San Fransiske visgi nuėjau į Heit-Ašburį*, bet tik kaip turistė. Žvelgiant iš tokios perspektyvos, rajonas atrodė nešvarus ir baugus, tad tuoj pat patraukiau kitur.

Bet puikiai prisimenu vieną skaisčią, kaitrią aušrą Arizonos dykumoje, kai pirmą kartą žvelgiau į didžiulę tuščią erdvę – tai buvo Didysis Kanjonas. Raudonas, auksinis, neapmatomas ir tylus. Tikriausiai turėjau prisėsti ant kriaušio ir valandėlei pasilikti, bet dar nebuvau pasirengusi. Pažiopsojau, pavaikštinėjau, paskui apsisukau, grįžau į autobusą ir nuvažiauvau kažkur kitur.

* San Fransisko rajonas, 1967 m. tapęs hipių judėjimo centru. – Vert. past.

Tą patį rudenį įstojau į Oksfordą. Pačiu laiku tapau studente, nes kaip tik tada „būti jaunam buvo rojus“. Kas privilegijuotos privačios mokyklos abiturientei galėjo nutikti džiugesnio ir sėkmingesnio už studijas Oksforde nuo 1968 iki 1971 metų? Dabar madinga menkinti tą stulbinamą, nepaprastą septintojo dešimtmečio pabaigos laikotarpį – nuvertinti arba suversti jam kaltę. Aš taip nesielgsiu. Palaikau Angelą Carter:

Paprastai linkstama sumenkinti, net visiškai nuvertinti septintojo dešimtmečio patirtį, ypač poveikį moterims, bet to dešimtmečio pabaigoje trumpai blykstelėjo visuomenės filosofinis sąmoningumas, žmonijos istorijoje pasitaikantis labai retai, iš tiesų atrodė, lyg viskas prasi-deda nuo nulio, viskas, kas buvo šventa, tapo niekinama, bandėme išsiaiškinti tikruosius žmonių santykius... Labai nepretenzingai, nuoširdžiai klausėme savęs, kokia yra tikrovės prigimtis. Dauguma gal ir neradome pritrenkiamų atsakymų, kai kurie iš mūsų apskritai pabūgo ir pasitraukė į infantiliško misticismo aklagatvius... bet net jei ir taip, būtent tuo laikotarpiu ir dėl 1968 metų vasarą mane supusios visuomenės aukštesnio sąmoningumo galėjau savęs paklausti, kokia yra mano, kaip moters, tikrovės prigimtis.¹

Visa, kas nuo to laiko man nutiko įdomaus ir svarbaus, prasidėjo Oksforde per tuos trejus metus, kol studijavau. Ten atradau tai, kas suformavo mano gyvenimą, – ir formuoja